№ 166 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1 — 1902 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1 № 166

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Որոշ կազմակերպութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սեվաստոպոլի հայերը. Նամակ Գանձակի գաւառից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կ. Պոլսի լրագիրներից. Նամակ Բուլղարիայից. Նամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Սեւ ծովի ափերին.

ՈՐՈՇ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ գիւղական մի քանի դպրոցներին կից գտընվում են գիւղատնտեսական բաժանմունքներ, որտեղ ուսուցիչները պարապվում են այգեգործութեամբ, շերամապահութեամբ, մեղուաբուծութեամբ և մի քանի արհեստներով: Յայտնի է և այն, որ դիտաւորութիւն կայ այդպիսի դպրոցների թիւը բազմացնել մեր երկրում և բանալ գիւղատնտեսական բաժանմունքներ բոլոր այն տեղերում, ուր կան յարմարութիւններ:

Շատ կարևոր է, որ գիւղատնտեսական բաժանմունքների գլխին կանգնած անձինք հմուտ և տեղեակ լինեն այն գործին, որը նրանք պէտք է տարածեն իրանց աշակերտների և շրջակայ ժողովրդի մէջ. իսկ դրա համար անհրաժեշտ է, որ նրանք ստացած լինեն գիւղատնտեսութեան այս կամ այն ճիւղը մասնագէտ անձերից: Այսպէս, այդ բաժանմունքները չեն հասնի իրանց նպատակին և փայլ կը գցեն գիւղատնտեսական բարեփոխութիւնների հարցը ժողովրդի առաջ:

Այդ պատճառով շատ կարևոր է, որ գիւղատնտեսական գիտելիքների ժողովրդացման գործը ունենայ խելացի կազմակերպութիւն և ենթարկված լինի հետևողական ղեկավարութեան, որ ոչ միայն հետևի գիւղատնտեսական բաժանմունքների գործունէութեան, այլ և անընդհատ բարւոքէ նրանց, ճոխացնելով նորանոր գիտելիքներով և կատարելագործութիւններով:

Որպէս զի հնարաւոր լինի գործի ղեկավարութեան կանոնաւոր և խելացի կազմակերպութիւն տալ, անհրաժեշտ է, որ այդ գործին մասնակցեն մասնագէտ գիւղատընտեսներ և հսկեն դպրոցների թէ տեսական պատրաստութեան և թէ գործնական զբաղմունքների վրա: Երբ որ գործը կը գտնվի հեղինակաւոր հսկողութեան տակ, երբ որ գործնական կեանքի մէջ ծագող բազմաթիւ խնդիրները կը գտնվեն հմուտ մասնագէտների քննութեան տակ, այն ժամանակ դպրոցները կարող կը լինեն արդարև իրագործել մի շարք բարեփոխութիւններ և լրացնել գործնականապէս հետաքրքրվողներին: Ներկայումս դպրոցների մի նշանաւոր մասը չէ կարողանում իր բարի դիտաւորութիւնները առաջ տանել այն պատճառով, որ քիչ պատրաստութիւն ունի գիւղատնտեսութիւնից և զբաղված է ինքնուսութեան փորձերով: Իսկ գործը պահանջում է ոչ թէ անորոշ խարխափումներ և աւելորդ փորձեր, այլ հմտութիւն և խելացի ղեկավարութիւն: Իսկ այդ ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ է մասնագէտների գործակցութիւնը: Պէտք է գործը այնպէս կազմակերպել, որ ուսումնական վարչութեան հետ միասին ղեկավարող դեր յանձն առնեն և մասնագիտական ոյժեր, որոնց զուգակից գործունէութեամբ կարելի է հասնել բարեբեր արդիւնքների:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՎԱՍՏՕՊՈԼԻ ՀԱՅԵՐԸ

Շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Սեվաստոպոլը շարունակում է մնալ Ղրիմի եւ Սեւ ծովի կովկասեան ափերի ծովափնեայ առաջին վաճառականական քաղաքը, որին մեծապէս նպաստում է նրա մեծ եւ շատ յարմար նաւահանգիստը, այլ եւ անընդհատ գծով համայն Ռուսաստանի երկաթուղիական գծերի հետ կապված լինելը, այս քաղաքը իր եռուն կեանքով եւ արդի եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ գիտութեան բարիքները վայելելով՝ զուտ եւրոպական քաղաքի տպաւորութիւն է թողնում: Ելեքտրական լուսաւորութիւն, ելեքտրական տրամվայ, քաղաքային ջրանցք, գեղեցիկ զբօսնական սալայատակներ, բացառիկ մաքրութիւն — սրանք այն առաւելութիւններն են, որոնցով նա ազատօրէն կարող է պարծենալ հարաւային Ռուսաստանի շատ, նոյն իսկ մեծ քաղաքների առաջ: Եթէ դրա վրա աւելացնենք նաեւ այն, որ Սեվաստոպոլը գտնվում է մի այնպիսի անմատչելի խորշում, որը նրան դարձրել է հարաւային Ռուսաստանի ամենաամրակուռ բերդաքաղաքը եւ որի շնորհիւ Սեվաստոպոլը անմահացրել է իր անունը ղրիմական թուականներին համաշխարհային պատմութեան մէջ իր զօրեղ եւ օրինակելի պաշտպանութեամբ, ապա մեզ համար պարզ կը լինի, թէ ինչու կառավարութիւնն էլ ոչ մի միջոց եւ ջանք չէ խնայում այս քաղաքի առաջադիմութեան համար:

Մի կողմից երկաթուղիական գծով կապված լինելով հիւսիսային Ռուսաստանի հետ, միւս կողմից շոգենաւային երթեւեկութեամբ Սեւ ծովի բոլոր նաւահանգիստների հետ, Սեվաստօպոլը, մանաւանդ ամառը իբրեւ մի գեղեցիկ կուրորտ, համարեա իւրաքանչիւր օր ամեն կողմից ընդունում է իր մէջ բազմաթիւ ճանապարհորդներ, ինչպէս նաեւ շատ յաճախ բարձրաստիճան անձինք Կայսերական եւ այլ արքայական տներից:

Սեվաստօպոլի բնակիչների մեծ մասը կազմում են ռուսները, կան նաեւ զգալի թւով հրէաներ, Յունաստանից վերաբնակած գաղթական յոյներ, որոնց մի մասը այստեղ արդէն մշտական բնակիչ է դարձել եւ բաւականաչափ հայեր: Բացի դրանցից շնորհիւ այն հանգամանքի, որ Սեվաստօպոլի խորշումն է միշտ գտնվում Սեւ ծովի ռուսական պատերազմական նաւատորմիղը, տեղիս ազգաբնակութեան մի զգալի մասն էլ կազմում են զինուորականները:

Հայերի թիւը տարէցտարի այնքան զգալի կերպով բազմանում է այստեղ, որ հաւանականօրէն ժամանակի ընթացքում Սեվաստօպոլը պիտի դառնայ Ղրիմի հայաշատ քաղաքներից մինը: Հայ ազգաբնակութիւնը այստեղ կազմվել է Ղրիմի այլ քաղաքներից տեղափոխված հայերից եւ Թիւրքահայ գաղթականներից: Տեղացի հայերը, որոնց թիւը մի քանի տարվայ մէջ արդէն հասել է 30 ընտանիքի՝ մեծ մասամբ պարապում են առեւտրով եւ արհեստներով, իսկ գաղթականները, թւով մօտ 150 հոգի՝ մրգավաճառութեամբ եւ նաւահանգստի վրա բեռնակրութեամբ: Սակայն կամաց-կամաց գաղթական հայերն էլ տեղացի հայ աղջիկների հետ ամուսնանալով դառնում են մշտական բնակիչներ, թէեւ սրանց մէջ պատահում են այլազգուհիների հետ ամուսնանալու դէպքեր էլ:

Այսպէս, չը նայելով որ տեղիս հայերի թիւը արդէն իսկ շատ քիչ չէ, սակայն նրանք իրար հետ, մանաւանդ տեղացիները, ոչ մի յարաբերութիւն չունեն, նոյն իսկ իրար համարեա բոլորովին չեն ճանաչում, այլ քաղաքում ցիր ու ցան, իւրաքանչիւրը իր սեփական գործին անձնատուր եղած՝ չէզոք կեանք է վարում: Դրա պատճառը գլխաւորապէս այն է, որ այստեղ չը կայ նրանց կապող, միացնող մի հիմնարկութիւն՝ ոչ եկեղեցի եւ ոչ դպրոց: Չը կայ նրանց մէջ թէկուզ փոքր խումբ բանիմաց անձանց, որ իր վրա վերցնէր այդ մի քաղաքում ցրված հայերին իրար հետ կապելու, նրանց տեղիս այլ ազգութիւնների նման մի հասարակութիւն դարձնելու պարտականութիւնը:

Այստեղ, ինչպէս ասացինք, չը կայ հայոց եկեղեցի եւ ոչ էլ քահանայ եւ թէեւ տեղիս հայերի հովիւ է նշանակված Եւպատօրիայի հայ քահանան, որը տարին մի երկու անգամ գալիս է այստեղ տները օրհնելու, սակայն նա այն աստիճան կորցրել է այստեղ իր նշանակութիւնը, որ ոչ ոք, գոնէ տեղացիներից, նրան չէ յարգում:

Սակայն տեղումս հայոց աղօթատուն չինելու հարցը նոր չէ: Դեռ 10—15 տարի սրանից առաջ այստեղ արծարծվել էր այդ հարցը եւ այդ գործի գլուխ այն ժամանակ կանգնած էր տեղիս հարուստ հայերից մինը, պ. Թօփալեան, եւ որքան գիտենք՝ այդ նպատակով նոյն իսկ ժողովարարութիւն էլ է եղած. սակայն ինչ եղան այդ փողերը,—ոչ ոքին յայտնի չէ: Ցանկալի էր, որ գոնէ պ. Թօփալեան, որին անշուշտ ծանօթ են գործի մանրամասնութիւնները, գումարի քանակութիւնը եւ ում մօտ լինելը, հրապարակ հանէր այդ բոլորը:

Մենք յիշում ենք նմանապէս, որ նոյն իսկ անցեալ տարի, երբ Բեսարաբիայի թեմի առաջնորդը գալու էր Սեվաստօպօլ, տեղումս դարձեալ արծարծվել էր աղօթատան չինութեան հարցը, սակայն գործի գլուխ կանգնող չը լինելու պատճառով այդ խնդիրը մնաց առկախ: Ցանկալի էր, որ առաջնորդը ինքն անձամբ այդ գործի գլուխ կանգնէր եւ իր թեմում ժողովարարութիւն անէր այդ աղօթատան օգտին, որով անշուշտ բաւականաչափ գումար կը հաւաքվէր, որը աղօթատան անունով արդէն հաւաքված գումարի հետ միասին կը բաւականանար մի աղօթատան չէնք կառուցանելու համար:

Ց. Աբրահամեան

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բանանց գիւղ, յուլիսի 27-ին

Վարդավառը տարվայ այն տօներից է, երբ հայ գիւղացին մի-երկու օր հանգստանում է, ազատ շունչ է քաշում ու մոռացութեան է տալիս իր չարքաշ կեանքի ծանրութիւնը: Վարդավառը գիւղացու համար Զատկի չափ «աղիզ» ու նուիրական է. ամեն տան, ամեն օջաղի զրաղի այդ օրը տեղի է ունենում քիչ-շատ ուրախութիւն, խնդութիւն, գիւղացին կուշտ ուտում է, որը տարաբախտաբար արդէն հազուագիւտ բան է դառնում, մսի ու ճնդաւոր կերակրի համ է տեսնում, հիւր է գնում, հիւր է ընդունում ու վարակվում է, այսպէս ասած, տօնական տրամադրութեամբ, որը շատ հազուագիւտ է միշտ հոգսերի ու ձախորդութիւնների բովում տապակվող գիւղացու կեանքում: Տանուտէր, քեօխվա, պաչօտնիկ, դատաւոր, իշխան, քեադխուդա իրանց մօրաքաւորի (?) գզիրով հանդերձ այդ տօնին բարեհաճում են իջնել օլիմպիական բարձրութիւնից ու խնդալ հասարակ մահկանացուների հետ, որոնց

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՍԵՒ ԾՈՎԻ ԱՓԵՐԻՆ

I

Ես առիթ ունեցայ այցելել այս ամառ Սեւ ծովի ափերը, սկսած Բաթումից մինչեւ Եալտա, անցնելով Փօթիից, Սուխումից, Նոր-Աֆօնից, Գուդաուտից, Գագրիից, Սօչիից, Տուապսէից, Գելենջիկից, Նովօրօսիյսկից, Անապայից, Կերչից, Թէոդոսիայից, Սուդակից եւ Ալուշտայից: Այդ ծովեզերեայ տեղերից ես անցել էի ինն տարի առաջ, 1893-ին, եւ ես ապշած մնացել էի, թէ ինչպիսի փոփոխութիւն է կրել երկիրը համեմատաբար այդպիսի մի կարճ ժամանակամիջոցում: Հողերի գները սաստիկ, գրեթէ գէօմետրիական յառաջընթացութեամբ, բարձրացել են. հողի քառակուսի սաժենը, եթէ ինն տարի առաջ, դիցուք, Անապայում արժէր մի րուբլի, այժմ արժէ 10—50 րուբլի, իսկ այնպիսի տեղերում, ինչպէս Եալտա, Սուխում, Ալուշտա, Ալուպկա, Սուդակ, որոնք մի մի նշանաւոր կուրորտներ են դարձել կամ դառնալու մեծ չանս ունեն, հողը ոսկու չափ գին ունի: Առեւտուրը, արդիւնաբերութիւնը եւս սաստիկ մեծ ծաւալ են ստացել: Առհասարակ Ղրիմի թերակղզու հարաւային մասը եւ Կովկասի Սեւ-ծովեան ափերը մեծ ապագայ ունեն եւ արդիւնաբերութիւնը, ինչպէս եւ առեւտուրը աւելի մեծ զարկ պէտք է ստանան, երբ իրագործվի Սեւ ծովի ափերով երկաթուղի անցկացնելու ծրագիրը, որ հերթական է. այդ երկաթուղին թէեւ կարող է թուլացնել Բալաջար-Բէսլան գիծը, բայց տարակոյս չը կայ, որ նրա օգուտները ահագին կը լինեն մանաւանդ Կովկասի համար:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին տասնամեակի ընթացքում, պետական կալուածքների եւ երկրագործութեան մինիստրութիւնը սկսեց բազմաթիւ հողաբաժիններ բաժանել զանազան անձանց Ղրիմի թերակղզու հարաւային մասում եւ Կովկասի Սեւ-ծովեան ափերին, կամ վաճառելով իբրեւ սեփականութիւն եւ կամ երկար ժամանակով վարձու տալով: Կայսերական Տան ներկայացուցիչները եւ առհասարակ բարձրաստիճան պաշտօնեաները իրանց մասնաւոր կալուածների համար ձեռք բերին հողի մեծ տարածութիւն այդ տեղերում, սարքեցին պլանտացիաներ, հաստատեցին կուրորտներ, գինեգործութիւն եւ կեանքի կոչեցին մինչեւ այդ ժամանակ մեռած, անմշակ երկիրը: Նրանց միջնորդութեամբ եւ ջանքերով եւս յարուցվեց Սեւ ծովի ափերով երկաթուղային գիծ անցկացնելու հարցը, որ, ինչպէս հաւատացնում են, ամենամօտ ժամանակում կիրագործվի եւ արդիւնաբերական ու տնտեսական ահագին յեղաշրջում առաջ կը բերէ ամբողջ հարաւային Ռուսաստանում: Այդ հանգամանքի շնորհիւ է, որ հողերի գինը վերջին տարիներում այդպէս չափազանց թանգացել է, եւ այժմ Պետերբուրգի ամեն մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ եւ ռուս նշանաւոր հարուստները տենդային փութկոտութեամբ աշխատում են նորանոր կալուածներ ձեռք բերել:

Այո, ահագին ապագայ ունի Սեւ-ծովեան ափերի երկիրը, մանաւանդ Սեւ ծովի կովկասեան ափը:

Սեւ ծովը, որ մինչեւ անցեալ դարի յիսունական թուականները ծառայում էր բացառապէս որպէս ասպարէզ եւրոպական ծովագնացութեան, այսօր գրեթէ բացառապէս ռուսական ծով է: Միայն 1857 թւին ծագեց կանոնաւոր ռուսական նաւագնացութիւն այդ ծովի վրա, երբ հիմնվեց «Շոգենաւագնացութեան եւ առեւտրի ռուսաց ընկերութիւնը», որի առաջին քայլերը թէեւ անաջող էին, բայց հետզհետէ կարողացաւ տիրապետող դիրք գրաւել, եւ այսօր, չը նայելով նրանից յետոյ հիմնված մի քանի մրցակից նաւագնացութեան ընկերութիւնների, նա հանդիսանում է ամենամեծը եւ ամենահինը, թէ իր ունեցած նաւերի թւով եւ թէ իր հիմնարկութեամբ: Սկզբում այդ ընկերութեան նաւատորմիղը բաղկացած էր միայն 17 շոգենաւերից, բայց այսօր նա ունի 62 մեծ շոգենաւեր, որոնցից 35-ը պօստային-ուղեւորական, 6-ը ապրանքային-ուղեւորական, 21-ը բեռնակրային. դրանց մէջ ամենամեծ նաւը վերցնում է 350,000 փութ, իսկ ամենափոքրը 30,000 փութ. Նշանաւորներն են «Կայսր Նիկոլայ II», «Թագուհի Օլգա», «Ջիխաչէվ», «Ցեսարէվիչ», «Իւպիտէր», «Մէրկուրի», «Պալլադա», «Դիանա», «Կէրբերոս», «Արարատ» շոգենաւերը: Միայն առաջին 35 շոգենաւերի արժողութիւնը 14,000,000 րուբլի է գնահատվում: Պէտք է ասել, որ այդ ընկերութիւնը (Русское Общество Пароходства и Торговли), որ գտնվում է Թագաւոր Կայսրի Բարձրագոյն հովանաւորութեան ներքոյ եւ որը հիմնվել է զարգացնելու համար հարաւային

կատարեալ ազատութիւն է տրվում մի-երկու օրով։

Գիւղում այդ ժամանակ ամենահետաքրքրական անձնաւորութիւնը զուռնն է, որը իր զուռնի զիլ ձայնով անլսելի է դարձնում սովորական ախ ու օխը ու չարժում, բաց է անում փակ սրտերը։ Եկեղեցու դռները բացվում են, ու այնտեղ տեղի է ունենում մի շատ հազուագիւտ հանդէս գիւղական կեանքում—պատարագ, որը շատ խուլ գիւղերում տարին հազիւ մի երկու-երեք անգամ է կատարվում, ի միջի այլոց եւ Վարդավառի տօնին անպատճառ։ Այդ օրը հայ գեղջկուհին եւս իրաւունք է ստանում ուրախանալ, հանգիստ առնել, մոռանալ մի-երկու օրով այն լծի ծանրութիւնը, որը նա կրում է իր ուսերի վրա մանկութիւնից սկսած մինչեւ մահը։ Գիւղացի հարսն ու աղջիկը միմիայն Վարդավառի տօնին կարող են մարդամէջ դուրս գալ, ուրախանալ, պարել տղամարդկանց ներկայութեամբ, բայց խօսել նրանց հետ, բերան բանալ նրանց մօտ չեն կարող։

Մի տասնեակ տարի առաջ սովորութիւն կար մեր գիւղերում Վարդավառի նախընթաց գիշերը ժողովվել գիւղամիջի հրապարակում ու «ջանգիւլում» ասել ու երգել։ Այժմս այդ անմեղ սովորութիւնը վերանում է ու նրա հետ միասին վերանում է մեր գաւառի միակ հայերէն ժողովրդական երգը—«Գիւլումը»։ Հարսներին ու աղջկերանց այլ եւս չեն թոյլ տալիս գնալ հրապարակում տղերանց կողքին խմբվել ու գիւլում երգել. «Գիւլում ասող աղջկայ գլուխը հողեմ. նա մարդի չի գնալ, տանը կը մնայ»,—ասում են գիւղական բարքերի խստապահանջ ցենզորները, պառաւ կանայք։ Բուն տօնի օրերը, կիրակի ու երկուշաբթի, երկու սեռի ջահիլները ժողովվում են գիւղի հրապարակում, կամ գիւղից դուրս մի այգում ու պարում, առանց երգերի։ Այդ ժամանակ ջահէլ տղաները աչքադրում են իրանց համար հարսնացուներ, տալով նրանց պարելու ժամանակ դրամական նուէրներ (չօբօշներ) ու այդպիսով կատարվում են ապագայ զոյգի առաջին քայլերը...

Այս տարի Վարդավառի տօնը մի հազուագիւտ հանդիսաւորութեամբ ու շուքով կատարվեց Բանանց գիւղում շնորհիւ մեր յայտնի երգիչ պ. Ներսէս Շահլամեանցի, որ այս ամառը անց է կացնում Բանանցում։ Ջիջանելով տանուտէրի, քահանաների ու հասարակութեան ներկայացուցիչների խնդրքին, պ. Շահլամեանցը Վարդավառի պատարագին երգեց մեր գիւղի եկեղեցում սկզբից մինչեւ վերջը ու այդպիսով գիւղական ժողովրդին հնարաւորութիւն տուեց վայելել իր չքնաղ ձայնի հրաշալիքները, մխիթարեց ու ոգեւորեց գիւղացի անդուլ բանուորին, չարքաշ հնձողին ու մաճկալին, որոնք արտասուախառն աչքերով լսում էին իրանց բոլորովին անծանօթ երգեցողութիւն։ Շահլամեանը, որն իր ասելով իր արտիստական կարիերան սկսելուց յետոյ առաջին անգամն էր երգում հայ գիւղում հայ գիւղական ժողովրդի առաջ, երգում էր զգացված, ոգեւորված խիստ ու ոգեւորում էր իր բազմաթիւ ունկնդիրներին. Նրա ձայնը, պահպանելով իր ոյժն ու թարմութիւնը, հնչում էր զօրեղ ու աղդու։ Բանանցի գիւղական հասարակութեան կողմից յայտնելով խորին շնորհակալութիւն պ. Շահլամեանցին, պարտք եմ համարում ասել, որ այդ զօվելի գործը՝ գիւղացիների առաջ երգելը՝ վերջինը չը լինի նրա արտիստական գործունէութեան ընթացքում։ Բարձր գեղարուեստից կենտ-կենտ գոնէ, պատահած դէպքում, հասարակ ժողովրդին էլ պէտք է բաժին հանել, որ նրա սիրտն ու հոգին էլ բարձրանան, որ նա բարեկրթվի ու ազնուացնէ իր բարքերը։ Շահլամեանցին ձայնակցում էին ու խմբական երգերն էլ երգում էին նրա հետ միասին բանանցեցի բժիշկ Միքայէլ Տէր-Միքայէլեանցը, որը լաւ ձայն ունի ու որն, ի դէպ, չէ խնայում իր համագիւղացիներից իր գիտութիւնն էլ—բժշկական օգնութիւնը պատահած դէպքում, ու Կարա-Մուրզայի խմբի նախկին սոլիստ Մարտիրոս Դանիէլեանցը։

Բացի Շահլամեանի հրաշալի երգեցողութիւնից՝ մեր գիւղում սոյն Վարդավառին տեղի ունեցան նաեւ երկու հատ ներկայացում տեղացի սիրողների մասնակցութեամբ։ Առաջին ներկայացմանը խաղացին «Մաղօյի կտակը», իսկ երկրորդին «Խէչօյի թուղը» եւ «Սուտ ճգնաւորը»։ Ներկայացումները տեղի ունեցան բացօդեայ, ձրի ու երկու սեռի ստուար բազմութեամբ ներկայութեամբ։ Սիրողներից իր խաղով ու ջանասիրութեամբ առանձնապէս աչքի էր ընկնում Աւետիս Սահակեանը։ Գիւղի ներկայացումները ունեն իրանց առանձնայատկութիւնները. սիրողները երբեմն դիպչում են տեղական հասարակական գործիչներին, որը թոյլատրելի չէ, ի հարկէ։ Այս անգամ Մաղօն (Սահակեան) մեռնելիս, երբ յայտնում էր սատանաներին իր կտակի բովանդակութիւնը, աւելացրեց իր կողմից՝ «Սայունց Եղիին էլ (բանանցեցի հին գործիչ) կտակում եմ հինգ բաթման գինի, մի չարեք արաղ ու տասներկու պաչկա բռնոթի, որ իմ մահից յետոյ էն գլխամեռը ըոլխալի ըղորմի տայ ինձ»։ Բնորոշ է այն, որ հետեւեալ օրը, հանդիսականներից լըսելով այդ տարօրինակ կտակի մասին, Եղի ամին փոխանակ նեղանալու ուրախ-ուրախ գընում է Սահակեան—Մաղօյի մօտ ու պահանջում նրանից կտակի վերջին կէտի իրագործումը, կտակած գինու, արաղի ու բռնոթու անյապաղ հատուցումը։ Դերակատարը ստիպված է լինում կատարել երկարամեայ հասարակական գործիչ «գլխամեռի» գինու, արաղի ու բռնոթու ամենամոտերիմ բարեկամ Եղի ամու կտրական պահանջը։

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կովկասեան շրջանային շտաբը, ինչպէս յայտնի է, պատրաստում է ռուսաց հարիւրամեայ տիրապետութեան մանրամասն պատմութիւնը Կովկասում։ Մօտ ժամանակներումս այդ բազմահատոր հրատարակութեան համար կարեւոր բոլոր միջոցները տրուած են արդէն շրջանային շտաբին եւ պատմութեան տպագրութիւնը աբացադրած է։

—

Հանգուցեալ Զուբալօվի կտակած գումարով կառուցվելիք՝ Թիֆլիսի ժողովրդական տան յատակագիծը մօտ օրերումս հաստատվեց իշխանութեան կողմից եւ նրա հիմնարկութիւնը հաւանականաբար տեղի կունենայ այս օգոստոս ամսի 15-ին։ Ժողովրդական տան շէնքը պէտք է կառուցվի Կիրօչնայեա փողոցում, «Կրուժօկի» ամառային բնակարանի հանդէպ։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամ Կօկչաեվ մօտ օրերումս ներկայացրեց այդ վարչութեան մի ծրագիր, որով առաջարկվում է արձան կանգնեցնել ռուս յայտնի վիպագրող Գոգոլին Թիֆլիսի Ալէքսանդրեան այգում։

—

Մոսկվայում կազմակերպվում է այժմ մի ընդարձակ անգլօ-ռուսական գործակալութիւն, որի նպատակը պէտք է լինի հեշտացնել ռուսական գիւղատնտեսութեան արդիւնքների արտահանութիւնը դէպի Անգլիա եւ Անգլիայից մեքենաների ու մանուֆակտուրային ապրանքների ներմուծումը դէպի Ռուսաստան։ Յիշված գործակալութեան կազմակերպութեան համար մեծ ջանք է գործ դնում անգլիացի երիտասարդ գործիչ Տալբօտ, որ այժմ գտնվում է Պետերբուրգում։

—

Օգոստոսի 22-ին, ինչպէս հաղորդում է «С. П. Вѣд.» լրագիրը, Մինսկ քաղաքում տեղի կ՚ունենայ, իշխանութեան թոյլտուութեամբ, սիօնիստների համառուսական ժողով, որ կը տեւէ չորս օր։

—

Պետերբուրգի կանանց պրոֆէսիօնալ աշխատանքը քաջալերող ընկերութեան նախաձեռնութեամբ, Պետերբուրգում հիմնվում են կանանց նոր կուրսեր՝ գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլիերէն լեզուներից օտարերկրեայ թղթակցուհիներ նախապատրաստելու նպատակով։ Կուրսերը կարող են մտնել 16 տարեկանից աւելի հասակ ունեցող կանայք, որոնք վերջացրել են իրանց ուսման ընթացքը միջնակարգ ուսումնարաններում եւ ծանօթ են օտար լեզուներից մէկի հետ։ Կուրսերը եռամեայ են, պարապմունքները պէտք է տեղի ունենան երեկոները՝ սեպտեմբերի 12-ից մինչեւ մայիսի 12-ը։ Կուրսերը լսելու համար, որպէս վարձ, տարեկան պէտք է վճարել 25 րուբլի։ Խնդիրներ կուրսերը մտնելու համար պէտք է ուղարկել յիշված ընկերութեան նախագահին։

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Գաւառի բերքն այս տարի առատ է. շրջակայ գիւղերում արդէն սկսել են հնձել գարին։ Գիւղատնտես Սահակեանի խորհրդով անցեալ տարվայ ցանած աչնանացանը չափազանց առատ բերք է խոստանում։ Գիւղացիները, որոնք աշնանացանի մասին շատ մութ գաղափար ունէին, շնորհիւ պ. Սահակեանի խորհուրդներին՝ նոր հասկացան աշնանացանի առաւելութիւնը. նախ՝ որ նրանից համեմատաբար առատ հաց եւ անասունների համար էլ մեծ քանակութեամբ յարդ է ստացվում, երկրորդ շուտ հասնելու պատճառով մլուկից շատ չէ վնասվում եւ, որ գլխաւորն է, ցրտերից էլ անվնաս է մնում։ Հացի գինը, չը նայելով այս տարվայ առատութեան, դեռ թանգ է»։

—

ՄԱՂԱՎՈՒԶ գիւղից (Զանգեզուրի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեր նահանգական իշխանութիւնը կարգադրել է, որ մի եւ նոյն գիւղին պատկանող, բայց մեծ տարածութեան վրա ցրված ապրող թուրքերը ժողովվեն եւ կանոնաւոր ու հաստատ գիւղեր կազմեն. իսկ այդ դուրս եկած ժամանակ մի եւ նոյն գիւղական համայնքին պատկանող մի քանի գիւղերի [...] բնակիչները պէտք է համախմբված լինեն մի [...] Վերջին կարգադրութիւնը վերաբերում է [...] հայերին։ Վերջերս նահանգապետ Լուսաբ[...] այցելեց մեր գաւառի ամառային [...] ը ստուգելու, թէ որքան իրագործված են [...] կարգադրութիւնները։ Նահանգապետը՝ տեսն[...] լով դէպի սարերը տանող գլխաւոր ճանապար[...] հի մի քանի տեղերի անյարմարութիւն[...] կարգադրեց, որ Սարիանգին—Կապը անո[...] յայտնի տեղով սայլերի երթեւեկութեան հա[...] մար կանոնաւոր ճանապարհ շինվի»։

—

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ գիւղից (Կաղզուանի գաւ[առ]) մեզ գրում են. «Այս տարի մեզանում հունձ[ը] սակաւ է, որովհետեւ ժամանակին անձրեւ[ներ] չեկան»։

—

ՍԱՄԱՐՂԱՆԴԻՑ մեզ գրում են. «Ինչպէս [...] ժամանակին հաղորդել ենք, այստեղի հայ [...] լօնիայի անդամները ընտրել էին մի հոգաբ[արձու] ձական մարմին—Սամարղանդում սեփական [...] ղօթատուն ունենալու միտքը իրագործե[լու] համար։ Մեր թեմի վիճակային կօնսիստօր[իան] համակրութեամբ վերաբերվելով այստեղի [հա]յերի ձգտմանը, ուղարկեց ժապաւէննեայ [...] տեան նուիրատուութեան համար։ Իսկ [...] նորդը իր կողմից տուեց գործելու որոշ [...] հանգներ—գործը կանոնաւոր կերպով [...] տանելու նպատակով։ Արդէն բոլորել է երկր[որդ] տարին։ Ի՞նչ գործ են կատարել մեր հոգաբ[ար]ձուները։ Ոչ մի գործ, եթէ հաշւի չառնե[նք] այն, որ հոգաբարձուները ժապաւէննեայ [...] տեանում մօտաւորապէս 2270 րուբլու «նիսիա» ստորագրութիւններ են ժողովել... Նոյն [...] ասողներ կան, որ գործը դիտմամբ ձգձգվ[ում] է, որովհետեւ «նիսիա» ստորագրվողների [...] աչքի են ընկնում իրանք, հոգաբարձուները։ Որպէս զի այս թիւրիմացութիւնները մէջ[տ]ղից վերանան եւ բարի գործը առաջ տանվի, արդեօք աւելի լաւ չէր լինի, որ «նիսիա» [ստո]րագրվողները իրանց նուիրած գումարը մոցն[...] արքունական բանկի բաժանմունքը, [...] ֆօնդ՝ Սամարղանդի հայ կօլօնիայի ապա[գայ] աղօթատան անունով։ Այդ քայլին շատերը հետեւեն. իսկ մէջ տեղում «փող» լինելու յետոյ «գործ» էլ կը լինի»...

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՊՕԼՍԻ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻՑ

—

Ահա մի քանի մանրամասնութիւններ Հ. Այտընեանի մահվան մասին.

«Հանգուցեալոյն մահուան պարագաներ[ուն] վրայ Վիեննայէ մեզ հաղորդուած տեղեկու[թիւ]նեն կը հասկնանք, որ Այտընեան Արքեպիսկոպոս անցեալ կիրակի քաջառողջ վիճակ[...] ունի եղեր Մաուէր գիւղին մէջ, ուր գացած էր. երեկոյին մինչեւ ժամը 3 կը խօսակցէր այնտեղ գտնուող վարդապետներուն հետ, [...] րոնցմէ բաժնուելով իր սենեակը կերթայ [...] յետոյ կը լսուի աբբահօր սենեակը գտնուող զանգակին ձայնը. վարդապետներ եւ [...] սենեակին մէջ բնակող եղբայրներ կը [...] եւ Հ. Այտընեանը անկողնին քով գետին [...]

երկրի առեւտրական եւ պօստային յարաբերութիւնները ռուսաց եւ արտասահմանեան նաւահանգիստների հետ, մեծ ծառայութիւններ է մատուցել Ռուսաստանի տնտեսական եւ առեւտրական զարգացման։

Հիմնվելով անմիջապէս Ղրիմի պատերազմից յետոյ, մի այնպիսի ժամանակ, երբ հարաւային Ռուսաստանը հիւծված եւ սպառված էր, երբ նրա ծովափնեայ քաղաքները կտրված էին կենտրոնական Ռուսաստանից հաղորդակցութեան վատ ճանապարհների պատճառով, երբ Կովկասը դեռ ներկայացնում էր մի անմշակ եւ անկազմակերպված երկիր եւ Ռուսաստանի ամբողջ հարաւի արտահանական առեւտուրը կայանում էր միայն հում նիւթերի մէջ, երբ ոչ միայն ծովագնացութիւնը շատ նահապետական վիճակի մէջ էր, այլ եւ Դնէպր, Դօն գետերը նոյն իսկ նաւարկութիւնից զուրկ էին—հիմնվելով, ասում ենք, այդպիսի մի ժամանակ, նա մեծ ծառայութիւն մատուցեց երկրին, յարաբերութիւն հաստատելով արտասահմանեան նաւահանգստների հետ, կեանքի կանչելով ռուսական նաւահանգիստներն եւ զարկ տալով առեւտրին։ Քսան տարվայ ընթացքում նա այնքան զարգացաւ, որ ռուս-թիւրքական պատերազմին, 1877—1878 թւականներին նա արդէն մեծ օգնութիւն հասցրեց զօրքին եւ պատերազմի գործին։

Ներկայումս ռուսաց ընկերութիւնը հետեւեալ ներքին եւ արտաքին ծովագնաց գծերն է պահպանում.

1) Ղ ր ի մ-կ ո վ կ ա ս ե ա ն—Օդեսսայից—Բաթում կամ Բաթումից—Օդեսա, անցնելով Փօթի, Օչէմչիր, Սուխում, Գելէնջիկ, Նովօրօսսիյսկ, Անապա, Կերչ, Թէօդոսիա, Սուդակ, Ալուշտա, Եալտա, Սեվաստօպօլ եւ Եւպատօրիա ծովամերձ քաղաքներից ու աւաններից.

2) Ա զ օ վ ե ա ն գ ի ծ—Տագանրօկի եւ Կերչի մէջ տեղ, անցնելով Բերդեանսկ, Մարիուպօլ եւ Րօստօվ քաղաքներով.

3) Դ ն է պ ր ե ա ն գ ի ծ—Խէրսօնի, Նիկօպօլի եւ Ալէքսանդրօվսկի մէջ, Դնէպր գետի ներքին հոսանքով.

4) Ա լ է ք ս ա ն դ ր ե ա ն ու ղ ղ ա կ ի գ ի ծ—Օդէսսայից, Կ. Պօլսի, Զմիւռնայի, Պիրէյի վըրայով՝ ուղղակի Ալէքսանդրիա.

5) Ա լ է ք ս ա ն դ ր ե ա ն շ ր ջ ա ն ա ւ ո ր գ ի ծ եւ Մ ա կ ե դ օ ն ա կ ա ն, Օդեսսայից՝ Կ. Պօլսի, Դարդանէլի, Աթէնքի, Սալօնիկի, Զմիւռնիայի, Քիոս կղզու, Բէյրութի, Եաֆֆայի, Պօրտ-Սայիդի վրայով՝ Ալէքսանդրիա։

6) Ս ե վ ա ս տ օ պ օ լ—Կ. Պ օ լ ս ե ա ն գ ի ծ, ուղղակի Կ. Պօլիս։

7) Բ օ լ գ ա ր—Ա ն ա տ օ լ ի ա կ ա ն գ ի ծ, Օդեսայից՝ Վարնա, Բուրգաս, Կ. Պօլիս, Սինօպ, Սամսուն, Օրդու, Տրապիզօն, Բաթում։

8) Ս ե ւ-ծ ո վ ե ա ն—բ ա լ տ ի ա կ ա ն գ ի ծ, որ բացվել է միայն 1893-ից, Օդեսսայից՝ Պետերբուրգ, Րիգայի, Րէվելի, Լիբավայի վրայով.

9) Օ դ ե ս ս ա—Վ լ ա դ ի վ ա ս տ օ կ ի գ ի ծ, որ բացվել է 1899-ին Մարսէլլի վրայով եւ վերջապէս

10) Պ ա ր ս կ ա կ ա ն գ ի ծ՝ Օ դ է ս ս ա յ ի եւ Բ ա ս ր ա յ ի մէջ տեղ, որ բացվեց անցեալ 1901 թւին առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատելու համար Ռուսաստանի եւ Պարսից ծոցի մէջ տեղ. այդ գիծը անցնում է Կ. Պօլսով, Զմիւռնիայով, Բէյրութով, Պօրդ-Սայիդով, Սուէզով, Ջիդդայով, Ջիբուտիով, Ադէնով, Մասկատով, Բենդէր-Աբասով, Լինգայով, Բուշիրով։ Տարին չորս անգամ կատարվում է բէյս։

Դեռ յայտնի չէ, որքան աջողութիւն կունենայ այս նոր գիծը, որի զարգացման նպաստում են ֆինանսների մինիստրի առաջարկութեամբ Մանթաշեան եւ մի քանի ուրիշ նաւթարդիւնաբերական ֆիրմաներ։

Արդէն այս նկարագրութիւնից կարելի է տեսնել, որ ռուսաց ընկերութիւնը տիրապետող դիրք է գրաւել Ռուսաստանի նաւա[հ]ապարհզում, վայելելով ամեն տեսակ աջակցութիւն եւ նպաստներ Կայսերական կառավարութեան կողմից։ Գուցէ այդ բացառիկ դիրքն է պատճառ, որ ընկերութիւնը չարաշահ գործում է հասարակութիւնը, նշանակելով չափազանց թանգ գներ։ Այսպէս օրինակ Բաթումից Օդեսսա գնալու համար պէտք է վճարել I կարգով—39 րուբլի, II կարգով—28 րուբլի։ Մի քանի տարի առաջ հաստատվեց Ազովեան անունով մի նոր ընկերութիւն՝ Ռուսաց ընկերութեան հետ մրցելու նպատակով. նրա գները չափազանց էժան էին, բայց նա անկարող եղաւ մրցել եւ ստիպվեց իր նաւերը ծախել նոյն Ռուսաց ընկերութեան։

Սեւ ծովի վրա ճանապարհորդութիւն կատարելու մասին այս ծանօթութիւնները տալուց յետոյ, անցնենք նկարագրել մեր ճանապարհորդած տեղերը, ի նկատի ունենալով որ մենք, առհասարակ, շատ քիչ տեղեկութիւններ ունենք այդ ծովի ափերը ներկայացնող երկրի մասին։

Հ. Առաքելեան

Անապա.

ված կը գտնեն. իսկոյն կը համնին կը զետեղեն անկողնին վրայ. աբբահայրը ինքզինքը կորսնցուցած չէր նոյն պահուն, եւ կըսէր թէ թեթեւ տագնապ մը ունեցած էր, բայց անցած է. այսու հանդերձ անմիջապէս բժիշկ կը կոչուի, որ կը հաստատէ թէ թեթեւ անձկութիւն մը կրած է, բայց այլ եւս ոեւէ վտանգ չը կայ։ Այս պահուն Այտընեան իր նախկին վիճակը վերստացած էր այլ եւս, եւ կը յորդորէր իր շրջապատող վարդապետները որպէս զի իրենց սենեակները դառնան։ Կէս գիշերէն 3 ու կէս ժամ յետոյ զանգակը դարձեալ կը հնչէ ուժգին. եկեղեցականները այս ձայնէն ահաբեկ ընդոստ կարթննան եւ կը փութան իրենց Աբբահօր մօտ, որ այլ եւս հոգեվարքի ճգնաժամը կանցնէր։ Հազիւ վերջին աղօթք մը կընէ եւ Հաղորդութիւնը իր շրթունքներուն մերձեցուած պահուն, Այտընեան հոգին աւանդած էր խաղաղութեամբ։ Իր շուրջը գտնուողները տխրութեամբ խառն շուարում մը կունենան Աբբահօր այնքան անակնկալ մահուան առթիւ, եւ ծնրադիր կաղօթեն իր հոգւոյն համար։ Հետեւեալ օրը վանք տեղեկութիւն կը տրուի եւ մարմինը կը փոխադրուի Վիեննա, ուր կատարուած է յուղարկաւորութիւնը։

Նպաստից յանձնաժողովը երէկ առաւօտ Ղալաթիոյ խորհրդարանը գումարուեցաւ, նախագահութեամբ Ս. Պատրիարքին։—Ս. Պատրիարքը յանձնաժողովին տեղեկութիւններ տուաւ Նպաստից սնտուկին հաշիւներուն եւ որբանոցներուն թուոյն վրայ, թէ քանի որբանոցներ՝ որբախնամ մարմինոց, եւ թէ քանիին՝ ուղղակի Նպաստից սնտուկին նպաստներովը կը շարունակեն, եւ թէ որոնց պայմանաժամը լըրացած է։—Յանձնաժողովը ելած գրերէն տեղեկացաւ նաեւ գաւառներու մէջ բացուելիք արհեստանոցներու համար խնդրուած օգնութիւնները, եւ զանազան խորհրդակցութիւններ կատարեց։ Այդ խորհրդակցութեան մէջ յիշուեցան մէկ քանի գաւառներ՝ ինչպէս Մուշ, Մարաշ եւ Ատանա, ուր արհեստանոցներ բանալու համար ըլլալիք կարգադրութեանց վրայ խորհուեցաւ, ի նկատի առնելով նաեւ այդ տեղերու երկրագործական վիճակը հողագործական մշակութեանց համար։ Կատարուած խորհրդակցութիւնները վերջնական որոշման մը չը յանգեցան, եւ որոշուեցաւ շարունակել նաեւ յաջորդ նիստերուն մէջ։—Նկատողութեան առնուեցաւ Արմաշի դպրեվանուց վերատեսուչ Դուրեան Տ. Եղիշէ սրբազանի մէկ յայտագիրը, ուրկէ կերեւար թէ որբանոցի մէջ գտնուած 22 որբերէն 1-ը մեռեր, 10՝ մարմնական տկարութեամբ եւ կամ ուրիշ պատճառներով ճամբուեր եւ մնացեալ 5-ն ալ անյարմար տեսնուեր եւ միայն 6-ը մնացեր են։ Յանձնաժողովը որոշեց գրել Ն. Սրբազնութեան թէ 6-ը պէտք է վար դրուի վանքին մէջ, մինչեւ տարի մը իրենց ուսմանց ընթացքը աւարտելու համար, իսկ միւսներուն ըլլալիք կարգադրութիւնը յառաջիկային վերապահեց։ Յանձնաժողովը յառաջիկայ չորեքշաբթի նորէն պիտի գումարուի։

—Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութեան պատուիրակ Կէօմիւշճեան Տ. Մովսէս եպիսկոպոս երէկ ներկայացաւ Խառն Ժողովին եւ իր պաշտօնին նկատմամբ կարգ մը տեղեկութիւններ առաւ։ Ս. Պատրիարքը Տ. Մովսէս եպիսկոպոսի պաշտօնին յաջող ելք մը մաղթելով, յոյս յայտնեց որ Խառն Ժողովոյ վստահութիւնը կը պսակէ՝ ընտրել տալով արժանաւոր կաթողիկոս մը Կիլիկիոյ աթոռին։ Կէօմիւշճեան եպիսկոպոս Պիլէճիկի թեմական գործերուն վրայ ալ ինչ ինչ տեղեկութիւններ տուաւ երէկուան ժողովին։

—Պէրութի գերմանական որբանոցը գտնուող 40 հայ որբուհիներու հայերէնի դասախօսութեան քննութեան համար հրաւիրուեր է տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Խապաեան Ներսէս Վ. որ շնորհակալութիւն յայտներ է տեսչուհիին, եւ ուսանողուհիներուն ալ գեղեցիկ յորդորական մը խօսեր է։ Տեղւոյն ֆրանսական բժշկական վարժարանէն երկու հայեր, Երուանդ Գրիգորեան եւ Արգար Ե. Բասգալ, առաջինը իբրեւ բժիշկ եւ երկրորդը իբրեւ դեղագործ, շրջանաւարտ ելեր են։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Երզրում, յուլիսի 16-ին

Տեղւոյս ազգային վարժարանաց քննութիւնք սկսան յուլիսի 1-ին, տեւեցին մինչեւ յուլիսի 14. բաղդատմամբ այս տարւայ անձկութեան՝ միւս տարիներէն շատ լաւ գտան ամեն կողմանէ, մանաւանդ որ այն չափ նեղ տեղերու մէջ տեղաւորված էին աշակերտք, աղջկանց մայր վարժարանը վնասված լինելու պատճառով։

Քննութիւնք վերջացան ամսոյս 14-ին երգեցողութեան հանդէսով մը, որ տեղի ունեցաւ Արծնեան մայր վարժարանի ուսուցիչ պ. Արմենակ Շահմուրադեանի առաջնորդութեամբ. երգեցիկ խումբն էր նոյն վարժարանի բարձրագոյն կարգի աշակերտներէն. կը մասնակցէին նաեւ ջութակահարներ, եւ դաշնակահար մը Սանասարեան վարժարանէն։ Հանդէսը սկսան Հայրմերով եւ Համիդիէ քայլերգով, յետոյ սկսան եռաձայն մի քանի գեղեցիկ երգեր, որ ամբողջ ունկնդրաց ուշը գրաւեց։ Եկեղեցական երգերու քանի մը կտորներ եւս երգեցին. իւրաքանչիւր երգի վերջաբան խուռն ծափահարութիւն կը լինէր. յետոյ Առաջնորդ Հայր եւ Առաքել Էֆէնդի Աւետիսեան (ուսումն. խորհրդ. անդամ) ատենախօսութիւն ըրին։ Առաջնորդ Հայրը շատ լաւ կերպով բացատրեց ժողովրդեան տղայոց կըրթութեան պէտքը, մատնանիշ ընելով անոնց թերութեանց վնասները, գեղեցիկ կերպով հասկցուց նաեւ յառաջադիմութեան օգուտը. այդպիսով վերջացաւ հանդէսը, շատ լաւ տպաւորութիւն թողլով ժողովրդեան վրայ։

Ե. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Լայպցիգ, օգոստոսի 4-ին

Երբեմն աշակերտ լինելով մեր դպրոցներում եւ ճանաչելով, գոնէ որքան կարելի է, այդ աշակերտական սահմանափակ շրջանը, հայ ուսուցչին, որպէս մարդու եւ ուսուցանողի, աւելորդ չեմ համարում այս համարում այս նամակով մեր ուսուցիչների ուշադրութիւնը հրաւիրել գերմանական պրոֆէսօրների՝ որպէս մարդու եւ դասատուի, մի իւրացման արժանի յատկութեան վրայ։

«Պտղատու ծառը միշտ ճղները ցած է պահում», ասում է ճշմարտութեամբ լի ժողովրդական առածը։ Իրաւ, կեանքի քանի-քանի դէպքերում, բարձր լեռան նման սեպացած ծայրահեղ հակասութիւնների ժամանակ, ընթերցող, առիթ կունենաս այդ առածով արտայայտված ճշմարտութիւնը յիշելու։ Եւ եթէ վերածենք ժողովրդական այդ մետաֆորը աւելի կոնկրէտ արտայայտութեան, պէտք է ասենք, որ գիտունը, բեղմնաւորը, տաղանդը, հանճարը միշտ իրան ցած է պահում, կեանքի մէջ համեստ ու դէմոկրատ ընթացք ունի, եւ ընդհակառակը, բնականաբար ենթադրվում է ասելու, որ ոգէտը, ծոյլը, տափակ միջակութիւնը միշտ հպարտ, մեծամիտ, անմիտ, երեւակայութեան կատարը հասած, արիստոկրատիական հովերով վարակված ողորմելի մէկն է։

Այսօր չար դիպուածը ստիպում է մեզ սար ու ձորի տարբերութիւն ունեցող երկու կոնտրաստների՝ գերմանական պրոֆէսօրների եւ հայ ուսուցիչների մէջ մի քանի կէտերից թեթեւ համեմատութիւն դնել, անշուշտ հիմնվելով այն տեսակէտի վրա, որ երկուսն էլ, այսպէս թէ այնպէս, մատաղ սերունդ կրթելու կոչում ունեն։

Գերմանական պրոֆէսօրը, տես, ընթերցող, պարզ ու համեստ, հասարակ հագնված, դէմոկրատ կեանքի ու շարժումների հետ մի մարդ է, սիրալիր, հիւրընկալ եւ պատրաստակամ բարեկամ իւրաքանչիւր ուսանողի, որ իր օգնութեան կարիք ունի։ Իսկ, իբրեւ դասախօս, նա մի անման օրինակ է ճշգապահութեան, բարեխղճութեան մի մարմնացում։ Լրանում է ակադէմիական քառորդը թէ չէ, առանց վայրկեան անցնելու, տեսնում էք պրոֆէսօրին իր լսարանում։ Մի որ եւ է անակնկալ դէպք խանգարում է համալսարանի մի կամ երկու դասախօսութիւնը, տեսնում էք յաջորդ անգամ պրոֆէսօրը խնդրում է ուսանողներին էքստրա ժամերով լրացնել կորցրած ժամանակը, Երբէք չեմ կարողանում մոռանալ այն րոպէն, երբ եօթանասնամեայ ծերունի աշխարհահռչակ Վունդը խնդրում էր ուսանողներին իր եղբօր մահվան պատճառով կորցրած երկու ժամը փոխարինել վերստին դասախօսելու։ Օրինակ՝ սեմեստրը վերջանալու վրա է, այդ գիտութեան նահատակ բարեխիղճ դասախօսը՝ գերմանական պրոֆէսօրը, իր ծրագրած նիւթը, առանց կրճատելու, լիովին աւանդելու համար, խնդրում է ուսանողներին էքստրա ժամերի մի ահագին շարք, ցոյց տալով իր կողմից ժամանակ զոհաբերելու ամենայն պատրաստակամութիւն։ Ամիսներ շարունակ յաճախում ես համալսարան, մի անգամ չէ պատահում, որ ասեն՝ այս ժամին դասախօսութիւն չը կայ, կամ պրոֆէսօրը մի երկու րոպէ ուշացել է, չը նայելով որ ամառը ուսումը սկսվում է առաւօտեան ժամը 7-ին։

Եւ մեր մէջ հանելուկ թւացող այս ուշագրաւ գծերը, ընթերցող, վերաբերում են ոչ թէ մի որ եւ է դոցէնտի, երկրորդական պրոֆէսօրների, այլ մի-մի խոշոր մեծութեան, ինքնատեղծ հեղինակութեան, ինչպէս եւ Գերմանիայի պարծանք հոգեբան-փիլիսոփա Վունդտը, հռչակաւոր աշխարհագրագէտ Ռատցելը, յայտնի տնտեսագէտ Բիւխէրը, նշանաւոր պատմաբան Լամպրէխտը եւ այլն. մեծութիւններ, որոնց հռչակը փոքրիկ Գերմանիայի սահմաններից հեռու եւ հեռու է տարածվում։ Նոյնը կը վկայէ իւրաքանչիւր հայ ուսանող այն համալսարանի, ուր գիտնական աշխարհի փայլուն աստղեր են իշխում եւ որոնցով Գերմանիան անչափ հարուստ է։

Իսկ ինչ վերաբերում է, ընթերցող, մեր հայ ուսուցիչներին, խօ լաւ գիտենք, որ նրանք ուղեցոյցն կարօտ աշակերտի նկատմամբ ինչպիսի «աղայական» դիրք, հրամայական վերաբերմունք ունեն։ Բոլորիս է յայտնի, ով մեր դպրոցում աշակերտել է, որ հայ ուսուցչի համար դասից ուշանալը, բացակայելը՝ եթէ ընկերոջ մօտ կեր ու խումի մէջ է լինում, կամ կլուբում թուղթ խաղալիս, հետեւապէս եւ անքուն, մի սովորական երեւոյթ է դարձել։ Իսկ թէ նա որքան բարեխիղճ է դասի ժամանակ, որքան է կարողանում կենտրոնանալ իր առարկայի վրա, րոպէն թանգ գնահատել, այդ թողնում եմ ձեր յիշողութեան։

Ցաւալի երեւոյթ. երբ այսօրինակ հազար ու մի բացասական յատկանիշներ գումարվելով ծանրանում են մեր մի քանի դպրոցներում աւելի ռէժիմի շնորհիւ կուտակված ուսուցչական խմբի վրա, որոնց մէջ դրական գիծը Դիօգինէսի լապտերով գտնելու մի հազուագիւտ երեւոյթ է, այն ժամանակ կարծէք բռնկվում է ձեր մէջ մի արդար եւ խոստովանութեան դառն ցասում. «Միթէ, իրաւ, ապօրինի բան չէ, երբ մի խումբ տիրացու գաճաճների (հատընտիր համալսարանականներին յարգում ենք) գրաւոր հրահանգութեան բովից դուրս եկած կովկասցին յանդգնում է գերմանացի գիմնազիստարի հետ հաւասար արտօնութեամբ թեւ թեւի դրած նստել մի եւ նոյն գիտնականի, դասախօս պրոֆէսօրի առաջ»։

Նայեցէք մեր լոկ անունով միջնակարգ դըպրոցի հռչակ վայելող Շուշու եւ Երեւանի՝ ծայրահեղ քմահաճութեան զոհ կրթարանների վրա։ Ի՞նչ մտաւոր մակերեւոյթի վրա են կանգնած նրանք իրանց ամբողջ խայտաբղէտ կազմով։ Լայն «փեշերում» հովանի գտնելու համար հոգի տուող ճեմարանականներով, անփորձ երիտասարդներով սերունդ կրթել չի լինի, դպրոցի ղեկավարներ։ Հարկաւոր է, որ տեսուչ ասածդ ունենայ անպայման ուսման եւ կեանքի պատրաստութիւն՝ գիտնական կոչում եւ կեանքի փորձառութիւն, որոնց բացակայութիւնից տուժում է մեր խեղճ դպրոցական սերունդը։

Բ. Իշխանեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Մակեդոնիայում րէֆորմներ մտցնելու ծրագրի մասին խօսելով՝ «Вечерняя Почта» լրագրի Կ. Պոլսի թղթակիրը, որ սովորաբար ճիշդ տեղեկութիւններ է ունենում, հաղորդում է հետեւեալը. «Իլդիզ-Կիօսկում ստացված վերջին տեղեկութիւնները մակեդոնացիների ապստամբութեան ընթացքի մասին, երեւի, շատ յուզիչ բնաւորութիւն ունեն, որովհետեւ այդ տեղեկութիւններն ստանալուց անմիջապէս յետոյ՝ պալատում հրաւիրվեց մինիստրների ժողով, որին ներկայ էին ոչ միայն այժմեան, այլ եւ նախկին մինիստրները, աւագ պրինցները եւ Կ. Պոլսում գտնվող մարշալները։ Այդ նիստում կարդացվեցին Մակեդոնիայից ստացված տեղեկութիւնները, որոնց մէջ մանրամասնաբար նկարագրված է ապստամբութեան ընթացքը եւ թիւրքաց զօրքերի ու ապստամբների մէջ տեղի ունեցած ընդհարումների հետեւանքները։ Բոլոր ներկայ եղողները համաձայնեցին, որ ապստամբական զօրաժինները կռւում են չափազանց մեծ քաջութեամբ եւ զինուորական արուեստի բոլոր կանոնների համաձայն, որի պատճառով նրանց հաղթելն ու ոչնչացնելը շատ էլ հեշտ գործ չէ։ Սկզբում, որպէս փորձ, ապստամբների զօրաբաժինների դէմ ուղարկում էին բաշիբոզուկների, բայց բաշիբոզուկների մեծ մասը կոտորվեց ապստամբների հետ ունեցած կռիւների մէջ, իսկ միւս մասը փախաւ կռւի դաշտից։ Երկարատեւ խորհրդակցութիւնից յետոյ՝ բոլոր ներկայ եղողները եկան այն եզրակացութեան, թէ հարկաւոր է հրատարակել մի սուլթանական հատ՝ Գիւլխանէի հատտի-չէրիֆի կամ հատտի-հումայիւնի մասին։ Բայց ներկայ եղող մարշալներից մի քանիսը, որոնց մէջ եւ Էդհէմ-փաշան, կարծիք յայտնեցին, թէ դրանք բոլորը կիսամիջոցներ են, որոնք ոչ մի արդիւնք չեն ունենում, որովհետեւ դառն փորձից յայտնի է, որ առանց կողմնակի միջամըտութեան ոչ մի բարւոքում անհնար է մտցնել վարչական գործերում։ Այդ մարշալները առաջարկեցին սուլթանին ընդունել Թոփխանէի եւրոպական կոնֆերենցիայի որոշումները, բայց այդ առաջարկութեան դէմ բողոքեցին խորհրդի բոլոր մնացած անդամները. «Դուք կամենում էք, որ մենք մեր ազատ կամքով յանձնենք մեր նահանգների վարչութիւնը բայեայի ձեռքը», առարկում էր սուլթանի խորհրդի անդամների մեծամասնութիւնը։ «Բայց հակառակ դէպքում, — պատասխանեց Էդհէմ-փաշան, — մենք կը տեսնենք այն տխուր օրը, երբ բայեան ինքը, առանց մեզ հարցնելու, կիւրացնէ այդ բոլոր իրաւունքները։ Վիճաբանութիւնների ժամանակ սուլթանը լռութիւն էր պահում եւ միայն նրանց վերջանալուց յետոյ ցանկութիւն յայտնեց, որ այդ ժողովում ներկայ եղողներից ամեն մէկը գրաւոր կերպով յայտնէ նրան իր միտքը։ Բացի սրանից սուլթանը հրամայեց թիւրքերէն լեզուով թարգմանել այն բոլոր արձանագրութիւններն եւ րէֆորմների ծրագիրները, որ մշակել է 25 տարի առաջ եւրոպական կոնֆերենցիան։ Հէնց այս հանգամանքն էլ առիթ է տուել եւրոպական թղթակիցներին հեռագրելու, որ իբր սուլթանը որոշել է րէֆորմներ մտցնել Մակեդոնիայում»։

—Բուդապեշտից հաղորդում են, թէ ներքին գործերի մինիստրութեան կողմից Թերեզիոպոլ ուղարկված քննիչը, որ պէտք է ստուգէր այդ քաղաքի տնտեսական հաշւետուութիւնը, մերկացրել է ուղղակի չը լսված յափշտակութիւններ։ Քաղաքին պատկանած երկու միլիոն ֆրանկ առձեռն դրամագլուխը անյայտացել է, իսկ վեց միլիոն ֆրանկ ծախսված է առանց թոյլտուութեան։ Հաշւեգրքերը շատ տարիների ընթացքում կեղծվում էին, իսկ դրամական եկամուտները յափշտակվում։ Քաղաքային վարչութեան մէջ բոլոր ծառայողների դէմ սկսված է դատաստանական քննութիւն։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

30 յուլիսի

ԽԱՐԿՕՎ։ Յուլիսի 27-ին։ Իշխան Օբօլենսկու կեանքի դէմ կատարած սպանութեան փորձի մանրամասնութիւնները։ — Զբօսնելով այգում իր ծանօթների հետ, իշխանը կանգ առաւ ծածկված թատրոնի նահանգապետի օթեակի առաջ. այդ ժամանակ անյայտ չարագործը մօտենալով իշխանին եւ կանգ առնելով երկու քայլից ոչ աւել հեռաւորութեան վրա, նահանգական զէմստվօյի ուպրավայի նախագահի կնոջ՝ տիկին Գօրդէենկօյի ուսի վրայով, ատրճանակ արձակեց նահանգապետի վրա եւ թեթեւ կերպով վիրաւորեց նրա պարանոցը՝ առանց լուրջ վէրք պատճառելու։ Տիկին Գօրդէենկօ բռնեց չարագործի ձեռքը. տեղի ունեցաւ ատրճանակի երկրորդ հարուած. այդ ժամանակ վրա հասած հասարակութիւնն եւ ոստիկանական պաշտօնեաները բռնեցին յանցաւորին ու գետին խոնարհեցին. նրանից ոչ հեռու գտնվող ոստիկանապետ Բեզսօնօվ բռնեց նրան, ի թիւս ուրիշների։ Չարագործը էլի երկու անգամ արձակեց ատրճանակը եւ հարուածներից մէկով վիրաւորեց ոստիկանապետի ոտքը, ծունկից վերեւ. գնդակը ոտքի մի կողմից մտնելով միւս կողմից դուրս եկաւ։ Վիրաւորվածին անյապաղ օգնութիւն ցոյց տուեց այգում գտնվող մի բըժիշկ, որից յետոյ նրան տեղափոխեցին հիւանդանոց, ուր կապեցին նրա վէրքը. ոսկրը, ոսկրաթաղանթը եւ բոլոր մկնակային կապերը անվնաս են. վիրաւորվածի ինքնազգացութիւնը լաւ է. ջերմութիւնը առաւօտվան դէմ իջաւ։ Յանցաւորը ձերբակալված է. աշխատում են իմանալ նրա ով լինելը։

ՌԵԱԶԱՆ, Ցուցահանդէսի այրված գլխաւոր պավիլիօնի փոխարէն գիւղատնտեսական ընկերութիւնը շինեց նորը։ Ցուցահանդէսը, որ ունի կաթնատնտեսական, կենդանաբուծական, այգեպանական, մեղուաբուծական եւ բանջարանոցային բաժանմունքներ, կը բացվի յուլիսի 29-ին եւ կը փակվի սեպտեմբերի 8-ին։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Ռուսաց «Ростиславъ» զրահակիր նաւը, Մեծ-Իշխան Ալէքսանդր Միխայլօվիչի հրամանատարութեամբ, արդէն մի քանի օր է, որ այցելում է թիւրքական նաւահանգիստները Սեւ ծովում։ Փոխ-ծովապետ Գիլդէբրանդտի նաւատորմը, որ բաղկացած է երկու զրահակիրներից, երկու պատերազմական նաւակներից եւ երկու բեռնակիր նաւերից, նոյն նպատակով երէկ հասաւ Հէրակլէա եւ այժմ գտնվում է Օրդուում։

ԳԱՇՏԷՅՆ։ Մեծ-Իշխանուհի Ելիզավետա Մավրիկիեվնա երէկ կէսօրին ճանապարհ ընկաւ դէպի Գումմէլսհէլմ. կայարանում ճանապարհ

էին գցում Նրան ռումինական Թագաւորը, եւ Սակսէն-Այտէնբուրգեան պրինց Մօրիս։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Գործարանական բժիշկ Շտիւրմէր, որ հոգեպէս հիւանդ էր, ատրճանակ արձակեց իր բնակարանում հիւանդանոցի բժիշկ-պսիխիատոր Ագապօվի վրա եւ ապա երկու անգամ ատրճանակն արձակեց իր վրա։ Ագապօվի պարանոցն է վիրաւորված, իսկ Շտիւրմէրի ոտքը։ Երկուսի կեանքն էլ վտանգից ազատ է։

31 յուլիսի

ԲԵՐԼԻՆ։ «Reichanzeiger» հաղորդում է, որ Պետերբուրգի «Край» լրագրի տարածումը Պրուսիայում երկու տարով արգելված է։

ԼԱՆՏԵՐՆՕ։ Ֆինիստէրրա դէպարտամէնտի պրէֆէկտը խոստացաւ հաղորդել կառավարութեան ծովապետ Կիւվէրվիլի ցանկութիւնը, որ հոգեւոր ուսումնարանների փակման վերաբերեալ դէկրէտը յանձնվի պետական խորհրդի քննութեան։ Խորհրդին դիմելու հետեւանքը այն կը լինի, որ հալածումները կը յետաձգվեն։ Կրօնաւորուհիները խոստացան հնազանդվել խորհրդի որոշման։

ՍՕՖԻԱ։ Մակեդօնական կօնգրէսում, որ բացվեց Սօֆիայում, մասնակցում էին 58 պատգամաւորներ, 30-ը Ցօնչեվի կուսակցութիւնից, իսկ 28-ը—Սարաֆօվի կուսակցութիւնից։ Վաղը կը վճռվի Սարաֆօվի կողմնակից՝ մնացած 35 պատգամաւորներին ընդունելու հարցը։ Մերժման դէպքում Սարաֆօվի կուսակցութիւնը որոշել է հրաւիրել սեփական կօնգրէս։

ԼՕՆԴՕՆ։ Գաղթականութիւնների ներկայացուցիչների կօնֆերենցիայի հետեւանքները չաա բարեյաջող են։ Կօնֆերենցիան որոշել է, որ գաղթականութիւնները այսուհետեւ աւելի եւս աջակցեն Անգլիային պետական նաւատորմը պահպանելու գործում։ Ապա ընդունվեց մի վճիռ, որով գաղթականութիւնների մէջ պակասեցնվում է Անգլիայից ներմուծված ապրանքների մաքսը՝ համաձայն այն օրինակի, որ տուել է Կանադան։ Կօնֆէրէնցիայի որոշումները, սակայն, պարտաւորական չեն եւ պէտք է ներկայացվեն պետութեան համապատասխան մասերի օրէնսդրական հիմնարկութիւններին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով, փակագծում Թիֆլիսի հաշւով)

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բագու շաբաթը մէկ անգամ ուրբաթ օրերը դուրս է գալիս առաւօտեան 10 ժամ 15 րոպ. (11 ժ. 49 ր.), հասնում է Բագու գիշերվայ 12 ժամ 11 ր. (1 ժ. 9 րոպէին)։

Արագ գնացք Բագուից—Թիֆլիս դուրս է գալիս ուրբաթ օրերը գիշերվայ 12 ժամ 52 րոպէ (1 ժ. 50 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 2 ժ. 45 ր. (3 ժ. 43 ր.)։

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բաթում ամեն օր դուրս է գալիս առաւօտեան 6 ժ. 45 ր. (7 ժ. 43 ր.) հասնում է Բաթում երեկոյեան 5 ժ. 2 ր. (6 ժ.)։

Արագ գնացք Բաթումից—Թիֆլիս ամեն օր դուրս է գալիս երեկոյեան 10 ժ. 10 ր. (11 ժ. 8 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 9 ժ. 4 ր. (10 ժ. 2 ր.)։

Փօստատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս երեկոյեան 9 ժ. 22 ր. (10 ժ. 20 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 56 ր. (4 ժ. 54 ր.), դուս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 5 ժ. 9 ր. (6 ժ. 7 ր.), հասնում է Բաթում առաւօտեան 5 ժ. 40 ր. (6 ժամ 38 րոպէին)։

Մարդատար գնացքը Բագուից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 27 ր. (3 ժ. 25 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 7 ժ. 39 ր. (8 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից առաւօտեան 8 ժ. 29 ր. (9 ժ. 27 ր.), հասնում է Բաթում երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.)։

Փօստատար գնացքը Բաթումից դուրս է գալիս գիշերվայ 11 ժ. 5 ր. (12 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 11 ժ. 34 ր. (12 ժ. 32 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից ցերեկվայ 12 ժ. 36 ր. (1 ժ. 34 ր.), հասնում է Բագու առաւօտեան 6 ժ. 16 ր. (7 ժ. 14 ր.)։

Մարդատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս առաւօտեան 7 ժ. 5 ր. (8 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 6 ժ. 39 ր. (7 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 7 ժ. 24 ր. (8 ժ. 22 ր.), հասնում է Բագու ցերեկվայ 12 ժ. 5 ր. (1 ժ. 3 ր.)։

Փօստատար գնացք դուրս է գալիս Թիֆլիսից դէպի Կարս երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.). հասնում է Սանահին 1 ժ. 35 ր. (2 ժ. 33 ր.), Ղարաքիլիսա գիշերվայ 3 ժ. 32 ր. (4 ժ. 30 ր.), Ալէքսանդրօպօլ առաւօտեան 7 ժ. 17 ր. (8 ժ. 15 ր.), Կարս ցերեկվայ 11 ժ. 1. (11 ժ. 59)։

Փօստատար գնացք Կարսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 4 ժ. 57 ր. (5 ժ. 55 ր.), հասնում է Ալէքսանդրօպօլ երեկոյեան 8 ժ. 5 ր. (9 ժ. 3 ր.), Ղարաքիլիսա 11 ժ. 42 ր. (12 ժ. 40 ր.), Թիֆլիս առաւօտեան 6 ժ. 20 ր. (7 ժ. 18 ր.)։

Խառն գնացք Թիֆլիսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 15 ր. (3 ժ. 13 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա 9 ժ. 30 ր. (10 ժ. 28 ր.) Ալէքսանդրօպօլ գիշերվայ 1 ժ. 25 ր. (2 ժ. 23 ր.)։

Խառն գնացք Ալէքսանդրօպօլից դուրս է գալիս առաւօտեան 5 ժ. 25 ր. (6 ժ. 23 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա առաւօտեան 8 ժ. 35 ր. (9 ժ. 33 ր.) և Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 37 ր. (4 ժ. 35 րոպէին)։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Լ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
վերադառնալով ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան ժամը 9-ից մինչեւ 7 երեկոյեան։
1—3

Դուրս եկաւ մամուլի տակից
ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԿՐՕՆԻ
երկրորդ գրքոյկի երկրորդ մասը
ՆՈՐ ՈՒԽՏԻ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
աշխատասիրութիւն
ԵԶՆԻԿ ԱԻԱԳ ՔԱՀ. ԵՐԶՆԿԵԱՆԻ
3—5

ԲԱՑՎՈՒՄ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ՕՐ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ
տեղափոխվեց Արմեանսկայա փողոց, տ. Կրասիլնիկեանի, հայոց եկեղեցու դիմաց։
4—3

Լոյս տեսաւ
ԼԷՕ
ՅՈՎՍԷՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ
Կենսագրական-պատմական տեսութիւն
Չորս պատկերով (Յովսէփ կաթ. Արղութեան, Կայսրուհի Եկատերինա II, իշխան Գ. Պօտեմկին, կոմս Յովհաննէս Լազարեան)։
ԳԻՆՆ Է 60 ԿՈՊԷԿ
Ծախվում է «Մշակի» Խմբագրատանը։ Հասցէն. Тифлисъ, редакція газ. «Мшакъ».

Պետերբուրգի Օբուխօվսկի հիւանդանոցի օրդինատոր
ԲԺԻՇԿ
Մ. Ի. ՄԷԼԻՔ-ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆՑ
ընդունում է ներքին, կանանց (գինեկօլօգիական մասնաժ) եւ ջղային հիւանդների. ամենայն օր, ժամի 11-ից—1 առաւօտեան, 5—7 երեկոյեան
Հասցէն՝ Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, տ. № 39, Պօնդօեվի, Մնիկօլօպօվի դեղատան մօտ։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ
ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ
(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)
Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի նաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրոպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրոպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchire Persian-Gulf.
39—100

Զգուշացէ՛ք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ
Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԷՆՍ
Ոչնչացնում է պեպեններ, սեւութիւնը, դեղին բծերը, պուզիկները եւ պզուկները եւ ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ։ Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան։
ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼ 1893 Թւի համար։
Կտորի գինը 50 կ., ½ կտորի 30 կ.։
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ գեղագործական մագազիններում եւ դեղատներում։
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մօսկվայում։ Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրօվի մօտ, գեղագործական ապրանքների առեւտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Տուբինօվի եւ Գրիմնակի, պ.պ. Ֆօզօֆների եւ Արիստակօվի մօտ։ (1, 15) 7—24

Компанія Граммофо[н]
(Москва, Тверская улица, № 26, Саввинскаго Подворья. во время Ни[жегородской] Ярмарки--Нижній-Новгород, [...]ный домъ; 62).

доводитъ до свѣдѣнія почтеннѣйшей публики, что вслѣдствіе громаднаго колич[ества] поступающихъ изъ странъ Закаваазья заказовъ на УСОВЕРШЕНСТВОВАН[НЫЕ] ГРАММОФОНЫ и БЕЗШУМНЫЕ ПЛАСТИНКИ КЪ НИМЪ на ГРУЗИНСКО[МЪ], АРМЯНСКОМЪ и ТАТАРСКОМЪ языкахъ, принуждено было открыть въ Тиф[лисѣ] (на Говоовинскомъ проспектѣ, въ домѣ Абіянца) НОВОЕ ОТДѢЛЕН[ІЕ] для оптовой и розничной продажи Граммофонъ и всѣхъ принадлежнос[тей] къ нимъ, подъ фирмою: „ГЛАВНОЕ КАВКАЗСКОЕ АГЕНТСТВО ОБЩЕС[ТВА] ГРАММОФОНЪ ВЪ РОССИИ.

КОМПАНІЯ ГРАММОФОНЪ

обращаетъ вниманіе публики, кромѣ безшумныхъ пластинокъ на грузинскомъ, армянскомъ [и та]тарскомъ языкахъ въ Главномъ Кавказскомъ Агентствѣ Общества Граммофонъ въ Россіи им[ѣется] громадный выборъ пьесъ, исполненныхъ лучшими артистами Русской Императорской [оперы], Московскихъ и Петербургскихъ театровъ извѣстнымъ во всемъ мірѣ Федоромъ Ивановичемъ ЛЯПИНЫМЪ, знаменитымъ Д. Южинымъ, любимцемъ публики Л. Собиновымъ, а также А. Д[авы]довымъ, Г. Морскимъ Н. Ростовскимъ, И. Никитинымъ, Н. Шевелевымъ, К. Сер[еб]ряковымъ, Р. Бернарди, Д Бухтояровымъ, Н. Сѣверскимъ, г-жей Медеей-Мей Фи[гнеръ], превосходной исполнительницей цыганскихъ романсовъ А. Вяльцевой, имѣющей прекрасный го[лосъ] артисткой Д. Михайловой, исполнившей нѣсколько превосходныхъ дуэтовъ вмѣстѣ с[ъ ар]тисткой Л. Братиной, также всѣмъ извѣстнымъ теноромъ Н. Фигнеръ, М. Вольфъ-Израэл[емъ], А. Цабелемъ, А. Гоппъ, О. Больма, Д. Богемскимъ, В. Степановымъ, Г. Мальскимъ, [ар]тистами Романченко, С. Сарматовымъ, и неподражаемымъ исполнителемъ русскихъ роднѣхъ пѣсенъ подъ аккомпаниментъ балалайки и гармоніи Петромъ Емельянович[емъ] Невскимъ.
1—2

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող
ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշւապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից [ըն]դունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում
ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է
Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշւապահութիւն 4 ամսում, պատ[շաճ] խնամատարութեամբ, եւ հարկաւոր դէպքում՝ յանձնարարականով
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ
1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղե[րին] վերաբերեալ, նաեւ նաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշւապահութիւն։
2) Առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային եւ առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։
Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1902 թւի Սեպտեմբերի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 ռուբլի վճար ամբողջ դասընթացքի համար։
Դասընթացքը աւարտողներին տրվում է, ֆինանսների նախարարութեան թոյլ տրված ծրագրի համաձայն, վկայագիր։
Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմ[նա]դրին՝ Թիֆլիսում, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիր ուղարկվում է ձրի։
Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ (կ. ե. հ. չ.) 14—35

БУХГАЛТЕРСКІЕ КЛАССЫ,
учр. И. Я. Бронъ-фонъ-Бреннеромъ.
Въ прошломъ году ОКОНЧИЛО курсъ 106: женкаго пола 43 и мужскаго пола—63. При классахъ имѣется библіотека· товаро-технол. музей и бюро для исполненія практическихъ работъ.
полнееія практическихъ работъ.
Въ настоящемъ году для чтенія лекцій приглашены лучшіе спеціалисты, именно: инж. М. И. Ченгеры, инж. Г. Я. Дюковъ, юристъ В. А. Москаловъ, засл. пр. П. С. Левицкій, препод. ср. уч. зав. Э. К. Ліозенъ, Ю. Ф. Гурмлинъ, С. Е. Козловъ и др.
Обязат. предметы классовъ:
бухгалтерія, банковое дѣло, коммерческая ариѳметика, ариѳметика на счетахъ, технологія, товаровѣдѣніе, корреспонденція, каллиграфія, торговлезнаніе, торговые законы и для желающихъ: иностр. языки стенографія, упражненія на пишущей машинѣ.
По окончаніи выдаются АТТЕСТАТЫ и лучшимъ учащимся предоставляются мѣста службы.
Плата за весь курсъ 60 руб. Курсъ продолжается 5 мѣс. при ежевечернихъ, съ 5-ти до 8-ми ч. веч. занятіяхъ. Принимаются лица ОБОЕГО ПОЛА.
Программы и условія поступленія выдаются безплатно въ канцеляріи классовъ, Николаевсиая, 88, съ 9 до 1 ч. и съ 5 до 8 ч. веч.
Начало занятій съ 10-го сентября. Число вакансій ограниченное. Двѣ безплатныя вакансія свободны.
Учредитель классовъ И. Бронъ-фонъ-Бреннеръ
Квартира: Михайловскій пр., № 71. 5—15

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 31 Іюля 1902 г.
Электропечатня Груз. Издат. Т—ва, Б.-Ванкская ул.